

gospodarske, obertnijske in národске.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 22. marca 1856.

Nekaj zastran napčnega cepljenja sadnih drevesic.

Na mnogo napčno pocepljenih drevesic sem že nalletel po raznih krajih. Tu sem vidil cel germ po komolcu visocih cepičev šterleti kviško; tamkej tolíko mahú, cunj in druge baže okoli obvezane, da na prvi pogled nisem vedil, je li to kako cepljeno drevesce, ali morebiti le kako sračje gnjezdo na njem; zopet drugod tolíko ilovce na drevescu in okoli njega namazane, da bi se bilo prav lahko kaj posejalo na njo, in — še mnogo družih napčnost sem vidil.

Pa bo kdo te verstice bravši morebiti rekel ali saj si mislil: naj bo drevesce lepo ali gerdo cepljeno, nič ne dé; da se le cepiček lepo prime in lepo odraste, pa je dobro. Prav tako! Jez bi bil skorej enacih misel, toda vidil in prepričal sem se, da tako cepiti ni le zamudno, temveč še jako škodljivo, ker tako pocepljeni cepiči se le redko kdaj primejo in če se tudi primejo, čez kake leta drevesca le prerade venéti začenjajo. In zakaj?

1. Več in dolzih cepičev na eno deblice cepiti je zato napčno in škodljivo, ker mlado in drobno drevesce nima zadosti moči s svojim sokom oživljati tolíko in tako visocih cepičev; naj manj pa še, ako so cepiči s kolencom*), kot nekteri prav bedasto navado imajo. Kdor mi tega ne verjame, naj popraša samo kakega nogradnika: zakaj on na mladih tertah le po dvoje ali troje očesic pušča, kadar jo obrezuje? Odgovoril mu bo: terta je še preslaba, da bi lepo odganjala na več očesic. Glej! terta je preslaba za več očesic, akoravno so one že žnjo zrašene, — ti pa češ, da bi ti mlado drevesce oživljalo cel germ cepičev, s kterimi se ima še le skleniti.

2. Mah in ilovca na drevesce mazati in obvijati je pa zato škodljivo, ker v mah se radi zalezejo merčesi, kteri drevescom še nikoli niso bili koristni, ampak več ali manj škodljivi; ilovca pa po verhu odrezanega drevesca namazana rada zajeda v njegov steržen, zlasti ako je v sklad cepljeno, in če ilovco dež razmaka. Je pa steržen drevesca ranjen, je ono podobno jetičnemu človeku, ki polagoma peša, vení in poslednjič popolnoma se usuší.

Nekteri imajo še prav napčno navado, potem ko so že polno ilovce nakidali na nježno drevesce in ga z mahom odeli, vse to še z močnim koncom (cvirnom) ali s kakim trakom prav terdo obvezati, nemisleč, da s tem ravno zabranujejo soku, da se iz deblica v cepiče ne more raztekati ter jih oživljati.

Da te kratke verstice moje o napačnem cepljenji drevesic niso bôse, naj bode bravcem sledeče v njih poterjenje:

Pred tremi leti je nekdo, ki se je prav za prebrisanega sadjorejca ustil, pocepil na prijaznem homcu poleg Metlike mnogo drevesic po zgorej imenovanem napčnem načinu in še cepiček se mu ni prijel. Jez to viditi se ponudim za povzdigo sadjoreje unetemu posestniku, naj mi dovoli nekaj teh pokvarjenih drevesic vnovič precepiti, akoravno je že kasno bilo. Z veseljem mi dovoli to posestnik. Jez vzajem nekaj cepičev, ktere sem v domačem hramu spravljene imel, in greva. Ko na mesto prideva in pervo drevesce mahú in ilovce trebiti začnem, kažem in razlagam gospodu,

*) Cepiči s kolencom so po dvé leti stari cepiči.

kako napčno je uni cepil. Tega se je gospod do dobrega prepričal, ko je vidil v mahu štrigalce (*forficula auricularia*, *Ohrwurm*) in še drugih merčesov, deblica pa za dlan globoko po sterženu zajedene od persti. Že je mislil, da ne bo nič ž njimi, toda v nekoliko tednih jih je vidil ovenčane z lepimi odrastliki, ktere sem bil jez na-nje cepil.

Cepil sem jih pa za kožo in sicer takole:

Odrezal sem naj poprej drevesce do zdravega lesa prav gladko; na to sem vzel cepiček, ktereга, pustivši mu le troje k večem četvero očesic, sem pod doljnim očesom do steržena zarezal, potem pa navzdol plošnjato tako ga prirezal, da sem na uni strani ven prirezal; tako prirezanega sem potisnil za lub, ktereга sem poprej od zgorej doli nekoliko prerezal in ga z lesenim klinčkom od deblica odlupil. Verh odrezanega deblica in prerezan lub sem namazal prav dobro s cepičnim voskom in lepo čedno s popirjem obvil. Ako je drevesce debelo bilo, sem pa po dvoje cepičkov na-nj cepil.

Kdor hoče tako cepiti, ga zagotavljam, česar se bo tudi sam v kratkem prepričal, da se mu bodo cepiči gotovo prijeli, ako jih bo le zdrave na zdrave drevesca ob pravem času pocepil. Je pa doba tako cepiti, kadar je drevje že muzevno. Rabič.

Gospodarske skušnje.

(Skušnje z bivicom) so učile — kakor beremo v zapisniku poslednjega občnega zbora česke gospodarske družbe — da ima neko posebno sovražnico, ktera se ga rada loti, in ta je, neka gosenca iz verste „tend'redo spinarum“ (*eine Blattwespe oder Sägefliège*). Nekteri kmetovavci so terdili, da bivic ni nič družega kot novo ime za staro ozimno ogeršico (*Winterrips*). — Bomo vidili, kaj bojo še druge skušnje učile, in tudi pri nas na Krajskem.

(Sadno drevje gosenc obvarovati) priporoča višji gojzdnar H. Dohnal, naj zasadé vinorejci blizo sadnega drevja belega terna ali gloга (*Weissdorn*). Beli metulji vsake sorte ferfelijo posebno radi na to germovje jajca leč, in ker se to germovje striže in lahko nizko derži, se lahko kupoma pokonča gosencna zalega.

(Nevarna račja bolezen). Poleti ob hudi vročini in suši se večkrat primeri, da zlasti mlade race šepati začno; račice grejo komaj ene stopinje pa se usedejo, ker jih noge zlo bolé. Če se hitro ne pomaga, poginejo v 24 urah. Pomaga jim večidel hitro in lahko vsak, ako jim puša na bolni nogi takole: Pol pavca nad členom, kjer se kremplji začno, na unanji strani noge v žlebičku, ki se tam vidi, se z ojstrim nožičkom, s kakoršnim se peresa režejo, od zgoraj doli podolgoma za četert pavca koža in spodej ležeča žila nareže, da kakih 10 do 12 kapljic kervi izteče. To je vse; nič družega ni treba, kot da bolnim racam ne manjka hladne vode. Drugi dan ne šepajo več in so zdrave. Bolezen ta je hrom tiste sorte kakor je vrančni prisad ali čerm (*Milzbrand*).

(Družba za rejo pišancev na severnem Nemškem). Dan današnji imamo družbe za vsako reč, zakaj bi ne imeli tudi družbe za kurjo rejo? Skušnje učé, da pute

(kokoši) unanjih dežel ležejo po 35 do 40 jajc, preden jih začne valiti, — skušnje učé, da v 5 ali 6 letih še le se spita vol in dosti stroškov prizadene, preden vaga 12 centov. Nasproti pa se napravi 12 centov pišančjega mesa v 96 dnevih in s pol manj stroški. Zatega voljo se je na severnem Nemškem osnovalo več družb, ktere razdeljujejo po deželi dobre jajca ptuje kuretine. Tako, na priliko, vsak družbenik, kadar stopi v družbo, plača 10 grošev, potem pa vsako leto en tolar. Iz tega dnarja nakupujejo kokoš in petelinov unanjih plemen in zležene jajca potem delijo med družbenike, kakor kogar srečka (loz) zadene. Iz Gerlice je lanskega sušca prišla kohinhiniška kokoš in je zlegla od 12. aprila (mal. travna) do 6. junija (rožn.) 44 jajc; potem se je še le usedla na-nje.

Sušec — kakošno letino nam obeta?

Naši bravci vedó, da po posamnih dnevih prihodnje vreme in letino prerokovati, je le prazno ugibovanje. Vreme celega mesca in posebni prikazki v naravi, v rastlinstvu, živalstvu itd. pa niso zgolj tako prazna reč, kakor je uno. Letošnji sušec (marec) je nekterim prav ušec, drugim ne. V razsodbo: kdo ima prav, podamo nekatere stare pregovore:

„Če se sušca more že orati,
Malotravna mora drevo stati“.

„Kadar sušca že zeleno,
Malokdaj leto je plemeno“.

„Kar že sušca zeleni,
Se rado še posuši“.

„Ak sušca dolgo sneg leži,
On setev prav močno boli“.

(Nemec pravi: Märzenschnee thut den Saaten weh“.)

„Če sušec prah okrog pometa,
Prav dobro letino nam obeta“.

(Nemec pravi: „Märzwinde, Aprilregen, verheissen grossen Maisegen“.)

„Sušca prah več veljá
Kakor kepa zlatá“.

(Nemec pravi: „Märzenstaub wiegt Gold auf“.)

(Anglež pravi: „Das Lösegeld für einen König, ist um einen Scheffel Märzstaub zu wenig“)

Mesec sušec naj je, kar veli slovensko ime njegovo: suh, zraven pa merzel, pa ne ravno prehudo; tudi nemški pregovor tako pravi: „Ein trockener März und nasser April, das ist, was der Bauer will“, to je, kmet želí, naj je sušec suh, malitraven pa mokrotén.

Národno gospodarstvo.

III.

Iztrebiti napake v gospodarstvu in toraj življenje nedolžnemu siromaštvu zljajšati ali saj njegovo razširjanje zabraniti, so se oglasili drugi učeni, kteri so, ali:

1. bogočastne in npravne pravila z narodo-gospodarskimi zediniti ali
2. narod po socijalističnih in komunističnih druževnih vodilih vladati hotli.

Socijalistov naloga je: v združevanju posameznega posestva vrediti delo nasprot slobodnemu poganjanju, z namenom, končati prepír posameznih težnov, posebno ukrotiti nadvlado kapitalistov nad delavci brez posestva: toraj razširiti deležnost pri gospodarskih dohodkih.

Po Ovenu je to združevanje v tako imenovanih pripomočnih družtvih in zborih, kteri vse premoženje skupaj imajo, kterih družbeniki so vsi enako izrejeni in dela so razdeljene po starosti med njimi.

Pri komunistih so družbeniki skupno deležni ali vsih ali pa posamnih zaznamovanih pridobitkov, — in vlastninska pravica je omejena.

Po uku Saint-Simona naj vladujejo to skupno-deležništvo pridobitkov neomejeni poglavarji države; ti dajejo

družbenikom posebej delo po pripravnosti, in po izdelkih zasluženó plačo, — in to zatega voljo, da bi se zaterla nadvlada posameznih bogatinov.

Po sestavu Fourierovem so drugi to skupno-deležništvo pridobitkov poskusili in združili v ta namen sosesko (falanges), ktera dobiček skupnih dohodkov razdeluje med svoje družbane tako, da prejmejo delavci (s telesno močjó) pet dvanajstin, kapitalisti štiri dvanajstine, pomagáči z učestvo pa tri dvanajstine.

Saint-Simoniste in Fourierce zediniti je skušal Louis Blanc v svojih državni delavnicah, v kterih je gospodarstvo v rokah ljudovladne države. Po teh vodilih so delavci od dohodkov zadostno plačani po razmeri različnega delanja. Ostali čisti dobiček je pa v podpiranje družtev.

Saint-Simonisti in Fourierci so si že s tem jamo kopali, da so učili nauke zoper nravo. Opomnili so sicer na družtvne napake in potrebe: korenito poboljšati življenje siromašnega ljudstva — delavcov, na kteri kužni bolezni boleha mnogo evropskih narodov izobraženih.

V rusovski državi je pri soseskini skupni lastnini tako imenovana deželska obertnija; od te govori Tengoborsky v svojem narodo-gospodarstvu: „Že od nekdanj imamo (mi Rusi) velike in z ljudmi napolnjene sela, v kterih so vsi kmetovavci ali tkavci, ali strojbarji, ključarji, kovači ali tesači, ali izdelavci kakošnega teržaškega blaga. Ta obertnija je že tako rekoč narodni značaj, kteri se ujema z nravo in navadami našimi; — kteri se prilega očakovskemu vladanju naših deželnih sosesk — ki so glavna podlaga našega družtvenega reda; — kteri poljedelstvu ne odtegne nobene delavne moči, — ne odtegne poljedelca svoji družini, — kteri ne pozná proletarijata (beračinstva), Božje šibe mnogih evropskih držav. To deželno obertnijo varovati, jo obderžati, naj narod skerbí“.

Ta kratki zgodovinski pregled kaže, kako so se narodi ob različnih časih po različnih potih trudili zgubljeni raj sopet najti.

Ni treba dokazovati, kaj je v teh sestavih djansko mogočega, kaj je le prazna sanjarija: vsak to sam spozná. Nobeno narodo-gospodarstvo ni še bilo v stanu in tudi nikdar ne bo posvetnega premoženja tako uravnati, da bi bilo vsem prav. Delavnost in umnost, sreča v posebnih začetjih, plodovitost kapitala samega po sebi so kolesa, ki gonijo temu več, unemu manj posvetnega blaga; nad vsem pa vlada blagoslov Božji, kteri je toliko obilniši, kolikor bolj vodi keršanski duh človeštvo in občenje ljudstev. Bolj kakor zamore vsak narodo-gospodarski sestav (national-ökonomisches System), bi blagor ljudstev pospeševalo povsod vestno spolnovanje naj višje zapovedi Božje, ktera veli: „Ljubi svojega bližnega kakor samega sebe, Boga pa čez vse“! J. Žan.

Še nekaj za naš slovník.

Gosp. Cigale nam je včeraj iz Dunaja sledeče pisal:

Za „Jung gewohnt, alt gethan“, ne morem pravega slovenskega pregovora najti.

Rad bi tudi vedil, kako je s tisto igro „Gerade oder ungerade“. Po slovensko se vpraša: liha sodu? in kakor iz Vodnikovega rokopisa vidim, je mislil Vodnik, da liha pomeni gerade, sodu (sodev) pa ungerade. Zna biti, da je sedaj res tako v navadi in da marsikdo misli, da liha je = gliha; ali izpervega tako gotovo ni bilo. V vseh slovanskih narečjih zunej ruskega (kjer pravijo: „v čet (Paar) i v nečet“) pomeni lih ungerade (starosl. lih, nimius), nasproti pa nahajamo v českem suda, gerade, tudi Paar, in prilog sudy; ravno tako v serbskem, zlati v horvaški krajini sud za gerade; Čehi vprašajo: „liha suda“? Horvati „lih sud“?

Ako kdo kaj gotovega vé, zlasti, kaj pomeni eno kaj drugo, in kako se izgovarja, naj bi blagovolil „Novicam“ izročiti.

Prošnjo gosp. Cigaletovo ponavlja tudi Vredništvo.